

Josip Ante Soldo

TRI PISMA IVANA RENDIĆA

Poprsje o. Mate Šimića u župskoj crkvi u Zaostrogu

Pionirski kiparski rad Ivana Rendića (+1932)¹⁾ i njegovo zrelo stvaralaštvo odvijalo se u vrijeme pobjede narodnog pokreta i ponarođivanja općina u Dalmaciji, u doba kad političke snage sve više nastoje oko sjeđinjenja Dalmacije s Hrvatskom. Iako je Rendić zazirao od političkih borba, ipak su njegovi javni spomenici izraz tadanje političke situacije.

Jedan od takvih spomenika jest Andriji Kačiću Miošiću u Makarskoj. Za njegovo podizanje bili su posebno zainteresirani makarski franjevci jer je njegovo postavljanje značilo priznanje njihova djelovanja u narodnom pokretu, tim više jer se on, zaslugom zagrebačkih studenata, podizao doprinosima cijele Hrvatske. Kačić, pjesnik »slovinstva«, bio je simbol povezanosti hrvatskih zemalja, ali i zbliženja s drugim Slavenima Balkana. To je trebao naglasiti ukras na postolju u kojem su bili slavenski grbovi. Upravo zbog njih, jer su među njima bili grbovi Srbije i Bugarske, austrijska vlast je otezala s dozvolom njegova postavljanja. Kačićevo »slovinstvo« uzbunilo je sumnjičavu državnu vlast ali i narodnjake. To se odrazilo u Makarskoj 27. kolovoza 1980. u prigodi otkrića spomenika postavljenog bez grbova.

Jedan od glavnih pokretača tog pothvata bio je sposobni franjevac Mate Šimić (+1926).²⁾ On je bio član odbora za podizanje spomenika i vodio je računske bilješke koje se čuvaju među rukopisima samostanske knjižnice u Sinju.³⁾ Šimić je podupirao i izradbu dvaju portreta što ih je Rendić napravio: PUČKOM POUČNIKU UGODNA RAZGOVORA NARODNOM PISNIKU« Andriji Kačiću-Miošiću i »HRVATSKOGA PISNIKA KNJIŽEVNIKA ZAMINIŠTVU STARCA MILOVANA« Ivanu Despotu. Poprsja su postavljena na dnu samostanske crkve u Zaostrogu i svečano otkrivena dan kasnije od makarskog spomenika uz prisustvo Mihe Klaića, Stjepana Buzolića i Tome Didolića. Šimić je bio i u Zagrebu kad je otkriven Kačićev spomenik (1891). Tada je dobio »malu kolajnu« na »Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi« u Zagrebu za izloženo vino iz samostanskog podruma u Zaostrogu.

Zbog tih zajedničkih pothvata Šimić je bio prijateljski povezan s Rendićem. Poznata anegdota⁴⁾ iz Živogošća vjerojatno je bila povezana sa Šimićem, koji je kasnije bio jedan od obnovitelja samostana i crkve koju su fratri, u jeku borbe za glagoljicu, dali ukrasiti glagoljskim natpisima. Rendić je Šimića portretirao. Taj se rad nalazi u župnoj crkvi sv. Barbare u Zaostrogu, a postavljen je g. 1916. u obnovljenoj crkvi u selu visoko pod Biokovom. On nije evidentiran među poznatim Rendićevim djelima, a pokazuje sve oznake Rendićeva realističkog portreta. Kako je danas ta crkva dosta zapuštena jer je stanovništva gotovo nestalo, bilo bi sigurnije portret prenijeti u zaostroški samostan ili bi ga trebalo bolje osigurati.

Kačićev spomenik u Makarskoj, ali još više isti u Zagrebu, afirmirali su, s drugim njegovim spomenicima, Rendića makar među običnim građanima, iako su kritička mišljenja s novim umjetničkim pogledima bila raznovrsna. Njegovi radovi po crkvama i mauzoleji s poprsjima naručitelja, sa simbolima vjere ili žalosti, bili su prihvatljivi širim slojevima jer, kao što se izrazio Milan Begović, Rendić je postao legenda i s poštovanjem su se prihvaćali njegovi radovi.

Stoga, kad se u Sinju 1908. mislilo podignuti novi, kameno-mramorni oltar, tada imenovani sakristan mladi Albert Bukić (+1953), pomislio je na Rendića. Na njega ga je upozorio Marko Lovrić iz Sinja.⁵⁾ To je bilo upravo nakon »Prve dalmatinske umjetničke izložbe« na kojoj je sudjelovao Rendić s osam radova. Lovrić je pisao Rendiću o mogućnosti

podizanja oltara u Sinju. On mu je 15. listopada 1908. odgovorio iz Trsta, kamo se žurio da postavi nadgrobni spomenik Todoru Aničiću. Prije toga Rendić je bio na Braču i preko Splita i Zadra otputovao u Trst. Umjetnik je veoma rado prihvatio ponudu (ispise iz pisama donosimo sa svim pogreškama): »Baš bi mi bilo — piše — veoma drago da bi mi se pružila prilika da mogu napraviti jedan ljepi oltar u ovih vrsti materiala kakovih još nisu vidjeli u Dalmaciji«.

Rendić je slično pisao 17. listopada iste godine Bukiću: »Ja bi bio uvijek pripravan i veoma bi mi drago bilo kad bi mi se pružila prilika da napravim i tamo stogod ljepoga i originalnoga u mome najnovijem slogu koji se temelji na motive iz nase narodne umjetnosti«.

O tom »najnovijem slogu« u kojem se Rendić oslobađao akademskih pseudohistorijskih stilova i na temelju folklorističkih motiva stvarao stilsku cjelinu i jedinstvenost već je pisano.⁶⁾ Sam je Rendić 1898. naglasio kako je samo dva religiozna kipa napravio, a to su kipovi u Milni na otoku Braču jer kod svećenstva nije bilo razumijevanja za domaće umjetnike. On je u odgovoru »Novom vieku« naglasio kako bi trebalo upotrebljavati u djelima narodnu ornamentiku u što bi se trebalo ugledati na ruske arhitekate.⁷⁾ To je, zapravo, njegovo odstupanje od mletačkoga zakasnjelog baroka ili rokoko stila i njegov polagani prijelaz u novi svijet umjetničkog dekora. Svoje poglede na te nove zasade Rendić je iznio u spomenutom pismu Bukiću, zbog čega i objavljujem ovaj članak:

»Sad je upravo 8 godina sto sam se po svema posvetio ovome slogu i kojeg ću cin mi bude moguće do ne dugo vremena izdati jednu knjigu. Oltara sam izradio u Dalmaciji sest ali samo dva u gori rečenom slogu. Sve druge u Romanskom i renesansnom a velikoga Oltara u modernizirani Baroko izradio sam u Crkvi Vrbovskoj na Hvaru prije 10 godina, i to sve iz Pirinejskih mramora, ostale oltare jer nije bilo novaca izradio sam veći dio od Istarskog kamena i od kararskog mramora koji bas nema vrijednosti.

Za Istru izradio sam također vise oltara dakako u običnin slogu, jedini ove godine u Crkvi na Volosko, izradio sam u ovome momu najnovjen slogu Oltar Srca Isuša u lateralnoj kapeli, od kojeg saljem Vam danas jednu fotografiju na pregled. Na ovome također nema mramora razlicitih ponajvise dominira Iztarski kamen iz Svetog Stjepana, ali vidjeti će te obću formu koja se razlikuje prilično od dosadnjih. Oltar je odaljen za 90 cent. od zida, iztiče se vrlo ljepo i harmonično, jer i zid na okolo je naslikan po mojoj osnovi od moga Sina Dunava, isto tako obruč izolirani preko oltara je naslikan all'incausto. Pradella (!) sa stepenice saštavljena je iz razlicitih mramora i cini efet kao da bi bio preko postavljen sag. Na njemu nema običnih kandeljera u onih forma vretena, koji kvare uvijek arhitektoničke linije oltara, nego su stalno učvršćeni braciali za svakoga po 3 sveće, na uglovih trpeže osnovao sam još dva kadelabra koja će se napraviti kad sakupe novac.

Sad od 15 Novembra mlogo sam zaprječen poslon najprije ovdji moram na groblju podići jedan spomenik, i odma odputovati u Opa-

tiji za namjestiti drugi spomenik. Kad sve ovo svršim vrati ću se opet u Splitu, jer i ondje imam namjestiti spomenik obiteljski za Gosp. dra Vička Mihaljevića za kojega je već izložen ondji u izložbi alegorički kip od mjeda, predstavljajući Meditaciju.

U ovoj prilici mislim zadržati se u Dalmaciji sve do konca januara, i ako želite kad dođem u Splitu lako će mi biti doći na licu mjesta u Sinju, da vidim i da se sporazumimo o stvar. Sve jedno dobro bi bilo kad bi mogo imati prije nekoliko podataka, da znadem kome Sveću bude posvećen Oltar, i ako ima na njemu doći i koja slika kakove su mjere zida široko, i visoki zid, jer ako ne drugo mogo bi razmisljavati na ideju.

Ja mogu preduzeti ne samo oltar, nego i sve druge dekoracije. Jedan moj sin je slikar dekorater, a drugi je slikar figururalni (!), tako da bi se radilo sve po jednoj mojoj osnovi. Čast mi je da se ovdji bilježim sa osobito štovanje.«

Ivan Rendić kipar

Iz tog pisma doznaje se ne samo Rendićevo tadanje mišljenje o dekoraciji arhitekture oltara nego i da je oltar u Voloskom napravio te godine a ne kako se uzima 1911.

Bukić je pozitivno odgovorio Rendiću i on mu se ponovno javio 16. prosinca iste godine iz Rijeke. Rendić se tada nalazio u Opatiji zbog postavljanja »Zaspale vestalinke na grobnom spomeniku Ivana Tomašića. Međutim, s odljevom se dogodila mala nezgoda. Kad je otvorio sanduk što je s odljevom stigao iz Beča, vidio je »jednu falingu kod spojenja djelova« i kip je morao povratiti u Beč. Zbog toga je svoj odlazak u Split, a i u Sinj, odgodio nakon nove godine 1909. jer je završetak stare godine želio dočekati u Supetru.

Je li Rendić uopće došao u Sinj, nije nam poznato. Vjerojatno nije, a u novoj godini nije ni Bukić bio više sakristan crkve u Sinju. Time je prestala misao o gradnji novog oltara.

Šteta što Sinj nije dobio jedno Rendićevo djelo.

Izneseni materijal je sitni doprinos već obrađenom životu i djelu Ivana Rendića, umjetnika koji je bio usko povezan sa Splitom, gradom velike umjetničke tradicije. Rendić je rado boravio u njemu ne samo zato što je bio iz neposredne njegove blizine nego i zato što je tu imao niz prijatelja, kao spomenutog Lovrića, poklonika njegove umjetnosti. U Splitu je ostalo i nekoliko njegovih portreta kao što je onaj Gaje Bulata i Mihovila Pavlinovića, te nadgrobnih spomenika koji su demontirani nakon napuštanja starog groblja na Sustjepanu (moguće bi ih trebalo postaviti na Lovrincu). Još više, uz Split su ga vezale izložbe na kojima je doživljavao uspjehe i neuspjehe ali koje su i njegovom zaslugom utirale put novom našem likovnom izrazu. Pa i u danima zaborava, Rendić je u prigodi pohoda splitskih umjetnika njemu u Supetar ili njihovih susreta u samom Splitu oživljavao sivilo povlačenja iz bogatog života jer je uz više izvrsnih djela »obavio — naglasio je Ivan Meštrović — pionirski

posao i potakao žestu za kiparstvom...» kojim su krenule — piše Duško Kečkemet u monografiji o Rendiću (299): »kasnije generacije na nove puteve i razvile našu umjetnost, a naročito kiparstvo, do evropskih kvaliteta ...« — a to je mnogo.

BILJEŠKE

- 1) O Ivanu Rendiću napisao je iscrpnu i izvrsnu monografiju DUŠKO KEČKEMET (Ivan Rendić, život i djelo, Supetar, 1969) i u njoj je literatura o podizanju Kačićeva spomenika.
- 2) Šimić je bio od g. 1882. do 1885. gvardijan u Zaostrogu a od g. 1881. do 1896. župnik u Zaostrogu kad je postao provincijal ali je prije vremena (1898) smijenjen. Kasnije se povukao u Živogošće. Šimić je sastavljao dopise u vrijeme podizanja spomenika, proglase za skupljanje milodara, letke i dr.
- 3) FASC. LVIII/1.
- 4) D. Kečkemet, Anegdote o Ivanu Rendiću, Slobodna Dalmacija X/1953. citiramo sa svim nepravilnostima i pogreškama.
- 5) Pisma se nalaze u Arhivu samostana u Sinju: FASC. 10, V, list. 325—327. Pisma
- 6) D. Kečkemet, n. dj., 201. i sl. i 263.
- 7) I. Rendić, Odgovori na upite »Novoga vieka«, Novi viek II/1898, br. 8, 503—506.

